

УДК [37.046.14- 055.2] (477.51) «18/19»

DOI: 10.34142/2313-2345.2020.57.09

Яковенко Г. Г.

кандидат історичних наук, доцент, доцентка кафедри всесвітньої історії
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
<https://orcid.org/0000-0002-6833-6462>

ДОМАШНІ УЧИТЕЛЬКИ ДУХОВНОГО СТАНУ

Професійна група домашніх учительок складалася з представниць різних станів, зокрема, духовного. Станова належність впливала на особливості життєвих стратегій та повсякденних практик цієї групи, визначала необхідність жіночої освіти. Випускниці єпархіальних училищ походили з соціально вразливої частини духовенства.

Представниці професійної групи домашніх учительок працювали в різних навчальних закладах. Найбільша кількість була зосереджена у місцях підготовки, зокрема, в Єпархіальних училищах, де вони виконували обов'язки викладачок, виховательок та помічниць виховательок. Для характеристики становища домашніх учительок у жіночих закладах освіти Духовного відомства важливо визначити трудову та професійну мобільність. Навчальні заклади мали внутрішнє кадрове забезпечення, домашні учительки тривалий час працювали в училищі. Тривалість педагогічного стажу була характерною рисою діяльності домашніх учительок була характерною рисою в жіночих училищах Духовного відомства

Ключові слова: єпархіальні жіночі училища, початкова педагогічна освіта, домашні учительки.

The professional group of private teachers consisted of different classes representatives, spiritual one in particular. The class affiliation influenced the characteristics of the life strategies and daily practices of this group, determined the need for female education. The graduates of diocesan schools came from a socially vulnerable part of the priesthood. These girls were from large families with a low-income, some of them were orphans. Obtaining a certificate provided them with employment opportunities. The educational training received in the Diocesan schools was implemented in primary schools of different conformations. The professional mobility was low – the teachers rarely tended to improve their professional level, also female teachers rarely tried to change the place of employment. The governesses were considered as the most mobile part of the staff. Former graduates either arranged a personal life or found another job. There were movements within the educational institution, as well as outside the diocese. The professional level of the private teachers provided an opportunity for women to occupy leadership positions. In the private teachers of the spiritual classcommunity, the women leading the diocesan schools played a significant role. Specific episodes of their behavior and the public perception make it possible to understand the life strategies and everyday practices of the leaders of secondary feminine spiritual based institutions. The private teachingprofessional group representatives worked in different educational institutions. The largest number was concentrated in places of training, particularly in the Diocesan schools where they discharged the duties of teachers, governesses and assistant governesses. It is important to define both labor and professional mobility in order to characterize the position of private teachers in feminine spiritual based educational institutions. Despite the educational institutions had internal staffing, private teachers worked at the school as well for a long time. The length of the teaching experience was a characteristic feature of the activities of private teachers in the feminine schools of the Spiritual Institution.

Keywords: Odesa diocese woman school, primary pedagogical education, is home teachers.

Постановка проблеми. Професійна група домашніх учительок рекрутувалася з представниць різних станів. Із виконанням професійних обов'язків ознаки станової належності поступово послаблялися. Спільноту домашніх учительок об'єднували однаковий освітній рівень та повсякденні практики, зміст яких містив певні станові відмінності. Домашні учительки духовного стану виконували значний обсяг педагогічної роботи. Із другої половини ХІХ ст. – часу утворення Єпархіальних училищ – до-

машні учителі духовного стану включалися в суспільну педагогічну діяльність, продовжуючи виконання станових повсякденних практик.

Аналіз актуальних досліджень. Деякі аспекти організації навчально-виховного процесу, кадровий склад колективів викладачів та вихованок єпархіальних училищ вивчали науковці С. В. Нижнікова, Я. Крапивний, С. Кучерова, Г. Г. Яковенко. У зазначених наукових працях домашні учительки духовного стану не виокремлюються

як спільнота, що входила до професійної групи та мала свої, притаманні тільки їй, особливості. Також поза увагою дослідників залишилося висвітлення питання про іміджі керівників станових жіночих навчальних закладів другої половини XIX – початку XX ст. як організаторів навчально-виховного процесу.

Мета статті – визначити вплив станової належності на зміст й особливості життєвих стратегій та повсякденних практик домашніх учительок духовного стану, а також виділивши в окрему підгрупу, начальниць єпархіальних училищ, скласти цілісну картину професійних стратегій випускниць на прикладі Одеського, Чернігівського та Харківського Єпархіальних училищ.

Виклад основного матеріалу. Повсякденні практики випускниць полягали у виконанні функцій «матушки». Вони були багатодітними мамами та їх сім'я була осередком освіти, де освічена мати навчала дітей. Протягом 1854–1917 рр. на теренах України функціонувало 13 єпархіальних училищ (у Катеринославі, Кремінці, Лубнах, Маріуполі, Одесі, Полтаві, Сімферополі, Тульчині, Харкові, по два училища в Києві та Чернігові) [Нижнікова 2018 : 5].

Щоденні практики представниць духовного стану визначали необхідність жіночої освіти. Програми навчання в Єпархіальних училищах передбачали навчання та виховання матушки, активної учасниці парафіяльного життя. Просвітницька діяльність дружини священника полягала у викладанні в церковнопарафіяльній школі та навчанні власних дітей. Важкий матеріальний стан здебільшого багатодітного сільського духовництва зумовлював потребу в пошуках джерел існування для дочок священників, які мусили працювати у царині початкової народної освіти.

Представниці професійної групи домашніх учительок працювали в навчальних закладах різного під. Найбільша кількість була зосереджена у місцях підготовки, зокрема, в Єпархіальних училищах, де вони виконували обов'язки викладачок, виховательок та помічниць виховательок. Для характеристики становища домашніх учительок у жіночих закладах освіти Духовного відомства важливо визначити трудову та

професійну мобільність. Навчальні заклади мали внутрішнє кадрове забезпечення, домашні учительки тривалий час працювали в училищі. Тривалість педагогічного стажу була характерною рисою діяльності домашніх учительок в жіночих училищах Духовного відомства. Наприклад, Чернігівське єпархіальне жіноче училище (далі – ЧЄЖУ) готувало для себе педагогічні кадри. Вивчивши списки особового складу училища, стало можливим скласти узагальнений список педагогічного колективу з 1888 р. до 1914 р. [Яковенко 2015, 67–68]. До виконання обов'язків учительок і виховательок у самому навчальному закладі насамперед залучалися випускниці, які закінчили училище з відмінними успіхами в навчанні. Наприклад, випускниці 1883 р. О. М. Буримова, Н. Ю. Нещерет, М. П. Корсакевич, О. В. Ляхницька та випускниці 1888 р. В. К. Короткевич та А. П. Давидович. Професійне зростання спостерігалось лише від виховательки до викладачки. Наприклад, вихователька О. М. Буримова стала учителькою російської мови, К. Ф. Сенюк викладала історію, російську мову, арифметику [Яковенко 2015, 67]. Тривалий час – більше 25 років – працювали в ЧЄЖУ сестри Буримови – Катерина Максимівна та Олена Максимівна. Причому К. М. Буримова тимчасово виконувала обов'язки начальниці, але з невідомих причин не перейшла на цю посаду.

Отже, професійна мобільність була низькою – учительки рідко підвищували свій фаховий рівень, а також жінки-викладачки рідко змінювали місце роботи. Найбільш рухливою частиною колективу були виховательки. Колишні випускниці або влаштовували особисте життя, або знаходили іншу роботу.

В Одеському єпархіальному жіночому училищі (далі – ОЄЖУ), яке А. Г. Мокиєвська очолювала щонайменше 31 рік, разом із нею працював незмінний колектив викладачок: М. Д. Добровольська, П. А. Любисткова, О. І. Біліна, А. О. Святогорова, О. І. Вільковська, В. І. Макарова, В. А. Єгорова, А. В. Войтковська, В. Колович, О. Топорова, Е. Карякіна, А. Вонсович, О. І. Рябенченко, М. Занчевська [Яковенко 2015, 79]. Прізвища цих 14-ти осіб повторюються в звітах про стан навчально-виховної роботи

училища з 1898 р до 1914 р., отже, учительки тривалий час не змінювали місця роботи. Виховательки та помічниці вихователок мешкали та харчувалися в училищі. Станом на 1900 р. в ОЄЖУ усього за штатним розкладом працювало близько 57 осіб, серед них жінок – 34 особи, учительки музики – 7, домашні учительки – 24, домашні наставниці – 3 [Отчет 1902, 4–6]. За інші роки показники є приблизно такими ж, із невеликими цифровими коливаннями. Найбільш мобільною частиною колективу були виховательки та помічниці вихователок, їх приймали на роботу після закінчення училища. Про причини звільнення у звітах не говориться, наведено лише найважливіші. Наприклад, помічниця виховательки та учителька виторченого рукоділля Клавдія Подольська звільнена із посади у зв'язку з заміжжям. Освітній рівень домашніх учительок – початкова педагогічна освіта, усі вони були випускницями ОЄЖУ, за деяким виключенням, кількість домашніх наставниць (випускниці – відмінниці в навчанні) складала приблизно 8 %. За соціальним станом всі працюючі були дочками священо- і церковнослужителів. Спостерігаємо у колективі ОЄЖУ виявлення станової солідарності – підтримку незможних представниць духовенства, наприклад, удова священика Дар'я Нікітченко призначена на посаду виховательки [Отчет 1900, 1]. Дві випускниці ОЄЖУ, які закінчили курс у 1906–1907 рр., Дмитрієва Серафима та Костинська Антоніна перебували два роки у педагогічному класі 1-го Київського училища Духовного відомства [Отчет 1912, 1].

Відбувалися переміщення усередині навчального закладу, а також за межі єпархії. Фаховий рівень домашньої вчительки надавав можливість жінкам обіймати керівні посади. Наприклад, старша вихователька та учителька співів Катерина Швачко була призначена на посаду начальниці Єкатеринбурзького Єпархіального жіночого училища [Моисеев Н. 1898, 4], учителька географії, гігієни та гімнастики Дар'я Могилевська призначена начальницею Керченської гімназії [Отчет 1907, 5].

Отже, основний склад педагогічного колективу були досвідчені учителі, які мали

початкову педагогічну освіту та тривалий час працювали у навчальному закладі.

За час від 1897 р. до 1914 р. в Харківському єпархіальному жіночому училищі (далі – ХЄЖУ) викладачі також тривалий час не змінювали місце роботи. Основний склад стабільно працював на одному місці. Дочка священика, Щелкунова Таїсія Андріївна, учителька підготовчого класу також весь час працювала в училищі. Наприклад, дочка священика, Попова Надія Іванівна, її прізвище знаходиться у списку випускниць 1882 р., станом на 1897 р. вона була старшою вихователкою, у списку за 1914 р. знаходиться в списку викладачів. Курасовська Єлисавета Андріївна також змінила спеціальність із виховательки на вчительку. Вишемирська Аполлінарія Павлівна, старша вихователька, за цей час не змінила спеціальність. Молодші виховательки Пономарьова Серафима Іванівна, Іннокова Зінаїда Михайлівна, Пономарьова Серафима Андріївна, Павлова Марія Яківна перейшли на посаду старших вихователок. Вертеловська Ольга Федоровна, старша вихователька, випускниця 1882 р., була родичкою викладача історії Вертеловського Олексія Федоровича. Прізвища випускниць 1880 р. серед списку викладачів і вихователок 1897 р. не зустрічаються.

Декілька прізвищ, але з іншими іменами, збігаються, тому що в багатодітних сім'ях священиків намагалися усіх своїх дочок навчати в училищі. Наприклад, священик Покровської церкви с. Коротич Дмитро Порфирійович Шокотов двох дочок – Анну (19.09.1889 р.н.) та Валентину (8.02.1897) навчав у ХЄЖУ [Парамонов А.Ф. 2011, 61 – 62]. Можна припустити, що Подольська Антоніна Семенівна, молодша вихователька (список викладачів 1897 р.), Подольська Марія та Подольська Анна є родичками. У списках випускників є Степурська Катерина, у списку ХЄЖУ – Степурська Валентина Іванівна, молодша вихователька. Випускниця Троїцька Анастасія та старша вихователька Троїцька Анна Гаврилівна, молодша вихователька Торанська Євгенія Петрівна та випускниця Торанська Марія також можуть походити із однієї сім'ї. У цих списках зустрічаються однакові прізвища, але із різними іменами, тому можна вважати, що і

навчалися, і працювали представниці духовного стану Керівництво училища продовжувало опікуватися долею своїх випускниць і після закінчення навчання. Так, чотири найкращі вихованки, випускниці 1862 р., круглі сироти, були залишені працювати в училищі на посаді наглядачок. Це означало, що вони на певний час мали утримання та були забезпечені житлом (мешкали в училищному будинку). Дві вихованки були влаштовані у добропорядні сім'ї [Випуск 1862, 443]. У звіті не вказано, у якій якості вони туди потрапили, але зрозуміло, що дівчата виконували певні обов'язки (ймовірно, допомога по господарству), до чого були добре підготовлені в училищі.

Порівнюючи списки випускниць та працюючих учительок також виявлено, що в одній сім'ї декілька жінок присвятили своє життя педагогічній справі. Наприклад, вихованки ЧЄЖУ сестри Ромаскевич Ольга Василівна та Євдокія Василівна працювали учительками у сільських училищах. О.В. Ромаскевич з 1887 р. у Рубежанському училищі в с. Рубежному Велико-Топальської волості, Є.В. Ромаскевич у с. Семенівка Семенівської волості [Киевский учебный округ 1899, 188].

Анна Іванівна Томашевська (з 1890 р.) та Людмила Іванівна Томашевська (з 1897 р.) працювали в с. Душатин Душатинської волості та с. Кирилівка Кирилівської волості [Киевский учебный округ 1899, 196]. Антоніна Костянтинівна Тарасевич з 1898 р. працювала у Черняхівському училищі Веркіївської волості. Ольга Костянтинівна Тарасевич з 1895 р. в тому ж навчальному закладі [Киевский учебный округ 1899, 92]. Євдокія Дем'янівна Громаковська (з 1896 р.) працювала у с. Неданчичі Редьковської волості та Олександра Дем'янівна Громаковська у с. Навоз Пакульської волості [Киевский учебный округ 1899, 19]. Надія Олександрівна Виноградська з 1893 р. – в училищі села Перепис Дроздовицької волості [Киевский учебный округ 1899, 29] Ольга Олександрівна Виноградська з 1892 р. в селі Репецьке Репецької волості [Киевский учебный округ 1898, 30].

У ЧЄЖУ навчалися не тільки представниці духовного стану, але й дворянки. У Чернігові не було станового дворянського

навчального закладу – інституту шляхетних дівчат. Тому багато жінок із відомих чернігівських дворянських родин одержали освіту і спеціальність в Єпархіальному училищі. Наприклад, Єлизавета (випускниця 1909 р.), Олена (випускниця 1906 р.) і Тамара (випускниця 1904 р.) Терещенко. Усі троє працювали учительками [18]. У списках ЧЄЖУ – 6 випускниць Сахновських. Дворянки Слепушкіни – Віра Миколаївна та Олена Миколаївна (випускниця 1884 р.) [О казацко-старшинском роде Сахновских].

Отже, зміни у колективі педагогів єпархіальних жіночих училищ відбувалися дуже рідко. Жінки мали початкову педагогічну підготовку.

Практична підготовка проходила у зразковій школі при ЧЄЖУ (була відкрита у 1892 р.). Аналізуючи дані Пам'ятної книги по Київському навчальному округу, де наводиться перелік народних училищ та порівнюючи його зі списком особового складу, було визначено кількість випускниць ЧЄЖУ, які працювали у різних повітах у початкових навчальних закладах Міністерства народної освіти. Виявлено, що у значній частині народних училищ учителькою або помічницею учительки (в училищах з великою кількістю учнів) працювали колишні вихованки ЧЄЖУ.

Аналіз рівня педагогічної підготовки колективів училищ свідчить про те, що у школах працювали учительки із початковою педагогічною освітою – випускниці ЧЄЖУ, гімназій, інститутів шляхетних дівчат і прогімназій. Найбільша кількість учительок – випускниці ЧЄЖУ і гімназій, найменша – інститутів шляхетних дівчат і прогімназій.

У спільноті домашніх учителів духовного стану особливе місце посідали начальниці єпархіальних училищ. Конкретні епізоди їх поведінки та іміджі дають можливість зрозуміти життєві стратегії та повсякденні практики очільниць середніх жіночих закладів Духовного відомства. На посаду начальниці Училища Рада запрошувала осіб «будь-якого стану з педагогічним досвідом та бездоганною поведінкою» [Устав єпархиальных училищ, 22]. На начальниць Єпархіальних училищ покладался обов'язок релігійно-морального виховання дівчат. Перебування на посаді вимагало са-

мовідданої праці, підвищеної відповідальності перед Церквою, суспільством і батьками. Побут начальниць Єпархіальних училищ визначався Статутом, де спеціальному розділі зазначалося, що вони мають здійснювати неослабний нагляд за вихованками. У параграфі 29 Статуту Єпархіальних училищ було зазначено, що начальниця повинна відвідувати та спостерігати за поведінкою та навчання дівчаток на заняттях та в позаурочний час. Тому начальниці мешкали в будинку училища.

Особисті дані про очільниць навчальних закладів дуже обмежені, за 50-річний термін існування ЧСЖУ їх було лише троє, свої обов'язки вони виконували тривалий час. Начальницями Чернігівського єпархіального жіночого училища, послідовно змінюючи одна одну, були: Юлія Степанівна Дейш (удова надвірного радника), Олександра Олександрівна Поспелова (випускниця ЧСЖУ, вдова колезького радника [13, с.384]), Олена Аггеївна Горбачевич – з 191 р. У «Календарі Чернігівської губернії на 1894 р.» зазначалося, що Катерина Максимівна Буримова виконувала обов'язки начальниці [Календарь Черниговской губернии на 1894 г., 352]. Але це було тимчасово і не тривалий час, бо вже в атестаті випускниці Столяренкової стоїть підпис начальниці О.О. Поспелової – 4 липня 1894 р. [5].

Станом на грудень 1906 р. у навчальному закладі навчалося 487 вихованок. Серед усіх навчальних закладів м. Чернігова, єпархіальне училище було найчисельнішим [Календарь Черниговской губернии на 1894 р., 114]. Керівництво навчальним закладом було важкою та дуже відповідальною справою, потрібно було цілодобово перебувати в училищі та мешкати в ньому.

Керівництво ЧСЖУ здійснювали досвідчені педагоги та адміністратори, які змогли забезпечити успішну та стабільну діяльність навчального закладу протягом півстоліття. За кваліфікаційним рівнем начальниці училища були домашніми учителями Посада вимагала значних сил та енергії, повної віддачі справі. Ю. С. Дейш та О. О. Поспелова обійняли свої посади у зрілому віці, обидві були вдовами.

Дослідник історії Чернігівщини В. Сапон зазначив, що в 70-80 рр. XIX ст. учили-

ще очолювала мати дружини Михайла Кочубинського Юлія Степанівна Дейш – випускниця Смольного інституту шляхетних дівчат у Петербурзі, яка розмовляла кількома іноземними мовами, захоплювалася музикою та літературою [Сапон В. 2007, 56]. Автор навів правопис прізвища Юлії Степанівни «Дейша», у той час як в усіх списках особового складу училища зазначено «Дейш». Це питання потребує уточнення.

У Єпархіальних училищах працювали випускниці світських духовних закладів. Аналізуючи звіти про діяльність єпархіальних училищ, стало можливим прослідкувати зміни в особовому складі Одеського єпархіального жіночого училища протягом 16 років. Весь цей час училище очолювала Мокієвська Анастасія Гаврилівна, випускниця Інституту Імператорського виховного товариства шляхетних дівчат, одержала свідоцтво домашньої наставниці. Такий документ видавався за відмінні успіхи у навчанні.

А. Г. Мокієвська народилася у 1859 р., почала працювати в Одеській Маріїнській гімназії з 20 вересня 1880 р. [Памятная книга по Одесскому учебному округу 1881., 149]. Призначена на посаду начальниці ОСЖУ у 1886 р. Відомо, що А. Г. Мокієвська мешкала в приміщенні училища та отримувала жалування 900 руб. на рік

У спогадах письменника В.П. Катаєва, батько і тітка якого викладали в училищі, міститься не дуже позитивна особистісна характеристика Анастасії Гаврилівни. Ця жінка була зовні непривабливою. За специфічний сизо-червоний колір носа та надмірно випуклу грудь її називали «індичкою». Такі епітети, як «грізна та величава, строга й холодна [Катаев В.П.1983, 149], надмірна сановита дама» [Катаев В.П. 1983, 464], що наводить їх у спогадах письменник, не можуть бути об'єктивною характеристикою особи, бо не містить фахових оцінок її діяльності.

Деякі вчинки та поведінка А. Г. Мокієвської, описані в оповіданнях «Бомба» та «Лекція», дають можливість зробити висновок про відповідальне ставлення начальниці до своїх обов'язків. Вона не скасувала свято Різдваної ялинки, яке дуже чекали вихованки, але вжила запобіжних заходів щодо безпеки дітей, бо А. Г. Мокієвська добре знала

про чутки щодо намірів анархістів, які збиралися кинути бомбу в єпархіальне училище. Також пані начальниця не дозволила дівчаткам слухати до кінця сумнівного змісту лекцію з демонстрацією слайдів відомого мандрівника. Вона розпорядилася вивести з неї вихованок. Усі ці факти свідчать про високий педагогічний професіоналізм Мокієвської, її завбачливість і мудрість.

А. Г. Мокієвська очолювала училище щонайменше 31 рік, це свідчить про високі організаторські здібності, що стали запорукою стабільної діяльності навчального закладу.

За весь час існування Харківського єпархіального жіночого училища у ньому було чотири начальниці:

Роки	Термін перебування на посаді	Прізвище
1862 – 1870	8	Є.І. Колосовська
1870 – 1872	2	К.Я. Ковалевська
1873 – 1882	9	А.В. Кушен
1883 – 1917	34	Є.М. Гейциг

Станом на 1862 р. Є. І. Колосовська, дочка диякона, крім виконання службових обов'язків, викладала загальну та російську історію, а також географію. Її зарплата становила 200 руб. на рік як начальниці та 76 руб. за викладання предметів. 14 лютого

1870 р. начальник училища Є. І. Колосовська (призначена в 1860 р.) згідно з її проханням звільнена. Замість неї 3-м начальником визначена дівця Катерина Яківна Ковалевська. 18 серпня 1871 р. начальник училища Е. Я. Ковалевська померла. За висловом відомого сучасного харківського історика О.Д. Капліна, Євгенію Гейциг сучасники називали «гордістю і красою Харківської єпархії, що створила ні з чого єпархіальне жіноче училище - краще в Росії» [Православная энциклопедия...].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Особливості становища домашніх учительок духовного стану зумовлювала мотивацію отримання початкової педагогічної освіти й подальшого працевлаштування вихованок. Вони були учительками у своїх багатодітних родинах. Родина священника становила початковий осередок освіти. Домашні учительки духовного стану працювали переважно у сільській місцевості, бо там же й мешкали, навчали дітей із найбільш бідніших верств населення. Представниці духовного стану виконували педагогічні обов'язки в церковнопарафіяльних школах та сільських школах різного відомчого підпорядкування. Отримання звання домашньої вчительки було виявом станової солідарності, бо матеріальне становище спонукало їх до працевлаштування.

ЛІТЕРАТУРА

Випуск в Харьковском училище девиц духовного звания. Основание училища // Духовный вестник. 1862. №7. С.442–447.

Катаев В.П. Разбитая жизнь, или волшебный рог Оберона /Валентин Петрович Катаев. – М.: Советский писатель, 1983. 494 с.

Киевский учебный округ. Памятная книга Киевского учебного округа на 1899 г. К.: Типо-литография Товарищества Н.Н. Кушнарев и К, 1899. 210 с.

Крапивний Я.М. Особливості професійної підготовки вчителів у жіночих єпархіальних училищах Чернігівщини 1872-1891 рр. // Ніжинська старовина: зб. регіональної історії та пам'яткознавства /ред. кол.: С.І.Посохов (гол. ред.) та ін. К.: ВІО-поліграфісти, 2013. Вип. 16 (19) (серія «Пам'яткознавство Північного регіону України») №7. С.81–85.

Кучерова С. Загальноосвітній аспект програм духовних навчальних закладів (аналіз статутів 60-х рр. XIX ст.) // Сіверянський літопис. 2003. № 4. С. 117–119.

Кучерова С. И. Харьковское училище девиц духовного звания в 50-е – 60-е гг. XIX в. // Вера и разум. 2000. № 1. С. 203–206.

Моисеев Н., священник. Прощальное честование Екаторины Поликарповны Швачко, старшей воспитательницы Одесского Епархиального женского училища по случаю назначения ее на должность начальницы Екатеринбургского епархиального женского училища. Одесса: Славянская типография Н.Хрисогелос, 1898. 8 с.

Нижнікова С. В. Єпархіальні жіночі училища в Україні (друга половина XIX – початок XX ст.): Монографія Х.: Майдан, 2018. 244 с.: іл.

О казацко-старшинском роде Сахновских с Черниговщины (Некоторые результаты исследования) [Электронный ресурс]. – Режим доступа localand small.com/10571090107210...

Отчет о состоянии Одесского епархиального женского училища в учебно-воспитательном отношении за 1900–1901 учебный год. Одесса: Славянская типография Н. Хрисогелос, 1902. 24 с.

Отчет о состоянии Одесского епархиального женского училища за 1898-1899 учебный год. Одесса: Славянская типография Н. Хрисогелос, 1900. 26 с.

Парамонов, А. Храм Покрова Пресвятой Богородицы в пос. Коротыч [Текст]. [Б. м.] : Харьковский частный музей городской усадьбы, 2011. 88 с.

Сапон В.М. Вулиці старого Чернігова: Історико-краєзнавчі етюди. *Streets of old Chernihiv* : – Чернівці: РВК «Деснянська правда», 2007. 128 с.

Яковенко Г.Г. Чернігівське єпархіальне жіноче училище як осередок початкової педагогічної підготовки // Ніжинська старовина: зб. регіональної історії та пам'яткознавства / ред. кол.: С.І. Посохов (гол. ред.) та ін. К.: Вид-во ВІО-поліграфісти, 2015. Вип. 20 (23) (серія «Пам'яткознавство Північного регіону України») №7. С.64–72.

Яковенко Г.Г. Становище та педагогічна підготовка домашніх учительок в Одеському єпархіальному жіночому училищі // Гуржійівські історичні читання: Збірник наукових праць / Ред. кол.: В.А.Смолій, О. Т.Гуржій, А.Г.Морозов та ін. Черкаси: Вид. Чабаненко Ю. А, 2015. Вип. 10. С.78–80. (до 100-річчя з дня народження академіка Івана Олександровича Гуржія).

Яковенко Г.Г. Исторические источники о подготовке домашних учительниц в женских епархиальных училищах / Г.Г.Яковенко // Актуальные проблемы источниковедения: Материалы III международной научно-практической конференции. Витебск, 8–9 октября 2015 г. / Вит.: гос. ун-т; редкол.: А.Н. Дулов (отв. ред.) [и др.]. Витебск: ВГУ имени П.М. Машерова, 2015. С.260–263.

Електронний ресурс: <http://personalhistory.ru/forum/index.php>. Женские учебные заведения дореволюционной России

Слепушкины, Черниговские дворяне [Електронний ресурс]. Режим доступу: my.mail.ru/community/rodoslow...

Памятная книга по Одесскому учебному округу 1881. Одесса, Типогр. И Францова, 1881. 460 с.

Православная энциклопедия Харьковщины/автор идеи и руководитель проекта В.В. Петровский. Сост. отв. ред. А.Д. Каплин. Х.: Майдан, 2009. 564 с.: ил.

REFERENCES

Vyipusk v Harkovskom uchilische devits duhovnogo zvaniya. Osnovanie uchilisha [Producing in Kharkov school of maidens of spiritual rank. Founding of school] // Duhovnyi vestnik. [Spiritual announcer] – 1862. 7. 442–447. [in Russian]..

Kataev V.P. (1983). Razbitaya zhizn, ili volshebnyi rog Oberona [Ruined life, or magic horn of Oberon]. [in Russian].

Kievsiy uchebnyi okrug. Pamyatnaya kniga Kievskogo uchebnogo okruga na 1899 g. [Kyiv educational district. Memorable book of the Kyiv educational district on 1899] Kyiv: [in Russian].

Krapivnyi Ya.M. (2013.) Osoblivosti profesynoi pidgotovki vchiteliv u zhinochih Eparhialnih uchilish Chernigivshchyni 1872-1891 rr. [Features of professional preparation of teachers are in woman diocese schools of the Chernihiv oblast 1872-1891]// NIzhinska starovina . Kyiv: V. 16 (19) 7. 81–85. [in Ukrainian].

Kucherova S. (2003) Zagalnoosvitnyi aspekt program duhovnih navchalnih zakladiv (analiz statutiv 60-h rr. XIX st.) [General aspect of the programs of spiritual educational establishments (analysis of charters 60th of XIX of century)]// Slivianskiy litopis. 4. 117–119. [in Ukrainian].

Kucherova S. I. (2000) Harkovskoe uchilische devits duhovnogo zvaniya v 50-e – 60-e gg. XIX v. [Kharkov school of maidens of spiritual rank in 50 – 60 th XIX of century]// Vera i razum. 1. 203–206. [in Russian].

Moiseev N., svyaschennik. (1898). Proschalnoe chestovanie Ekateriny Polikarpovny Shvachko, starshey vospitatelnitsyi Odesskogo Eparhialnogo zhenskogo uchilisha po sluchayu naznacheniya ee na dolzhnost nachalnitsyi Ekaterinburgskogo eparhialnogo zhenskogo uchilisha. [Parting celebration in honour of Catherine Polikarpovna Швачко, senior nursery governess of Odesa Diocese woman school on occasion of assigning of her for position of chief of Ekaterinburg diocese woman school] – Odessa: 8 [in Russian].

Nizhnikova S. V. (2018) Eparhialni zhinochi uchilisha v Ukraïni (druga polovina XIX – pochatok XX st.): [Diocese woman schools in Ukraine (the second half of XIX is beginning of XX of century)] Charkiv: 244 [in Ukrainian].

O kazatsko-starshinskom rode Sahnovskih s Chernigovschyni (Nekotoryie rezultaty issledovaniya) [About the petty cossack-officer sort of Sahnovskih from Chernihiv Oblast (Some results of research)] [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu localandsmall.com/10571090107210...

Otchet o sostoyanii Odesskogo eparhialnogo zhenskogo uchilisha za 1898-1899 uchebnyi god (1900). [Report on the state of Odesa diocese woman school in educational and educatorrelation for 1900–1901 school]. Odessa: 26 . [in Russian].

Otchet o sostoyanii Odesskogo eparhialnogo zhenskogo uchilisha v uchebno-vospitatelnom otnoshenii za 1900 – 1901 uchebnyi god. (1902). [Report on the state of Odesa diocese woman school in educational and educatorrelation for 1900 - 1901 school. Odessa.24.[in Russian].

Pamyatnaya kniga po Odesskomu uchebnomu okrugu (1881). – Odessa. 460.[in Russian].

Paramonov, A. (2011) Hram Pokrova Presvyatoy Bogoroditsyi v pos. Korotyich [Tekst] [A temple of Cover of most Holy our Lady is in Korotyich]/Harkovskiy chastnyi muzey gorodskoy usadbyi, 2011. 88 [in Russian].

Pravoslavna entsiklopediya Harkovschyni (2009.) Orthodox encyclopaedia of Kharkiv Region 564 [in Russian].

Yakovenko G.G. (2015). Chernigivske Eparhialne zhinoche uchilische yak osередok pochatkovoYi pedagogichnoYi pidgotovki [Chernihiv diocese woman school as cell of initial pedagogical preparation]/ NIzhinska starovina: Vip. 20 (23) 7. 64–72. [in Ukrainian].

Yakovenko G.G. (2015). *Stanovische ta pedagogichna pIdgotovka domashnih uchitelok v Odeskomu Eparhialnomu zhInochomu uchilishI* [Position and pedagogical preparation of domestic teachers are in Odesa diocese woman school] *Vip. 10. p.78-80.* [in Ukrainian].

Yakovenko G.G. (2015). *Istoricheskie istochniki o podgotovke domashnih uchitelits v zhenskih eparhialnyih uchilishah* [Historical sources about preparation of domestic teachers in woman diocese schools] // *Aktualnyie problemyi istochnikovedeniya:*

Materialyi III mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii. Vitebsk: 2015. 260 – 263. [in Ukrainian].

Elektronniy resurs: <http://personalhistory.ru/forum/index.php>. *Zhenskie uchebnye zavedeniya dorevolutsionnoy Rossii* [Woman educational establishments of pre-revolution Russia]

Slepushkinyi, Chernigovskie dvoryane [Elektronniy resurs]. – Chernihiv nobleman. *Rezhim dostupu my.mail.ru/community/rodoslow...*

Sapon V.M. (2007) *VulitsI starogo ChernIgova: Istoriko-kraEznavchI etyudi.* – 128 [in Ukrainian].

УДК 930.85(477)

DOI: 10.34142/2313-2345.2020.57.10

Скрипчук Г. В.,

кандидат історичних наук, асистент кафедри культурології,
Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого(Україна, Харків)
<https://orcid.org/0000-0002-6553-0497>

РЕФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

У статті висвітлюються пріоритетні завдання державної культурної політики України періоду незалежності, вказані основні особливості та недоліки культурної політики сьогодення. Нада-но аналіз правового забезпечення країн Європейського Союзу та незалежної України.

Ключові слова: державна культурна політика, правове забезпечення, правове регулювання, не-залежна Україна, культура, законодавча база, нормативно-правові документи, Закон України, пра-вові акти.

The cultural potential of society is the resource that can ensure the success of reforms, act as a guarantee of national consolidation and security. Unfortunately, the attitude of culture on the principle of "residual" and "secondary" continues to dominate among the domestic managerial and political elite. Therefore, one of the priorities of state cultural policy in overcoming the socio-economic crisis is to form a qualitatively new cultural policy that can preserve the unity of society in this crisis by ensuring access of broad sections of the population to cultural values. The formation of such a policy is not possible without the creation of strategic documents that would determine the priorities of public authorities and local governments in the cultural sphere. Much is said about this in expert circles, but today there is no agreed conceptual vision of the foundations of the new cultural policy. Any public policy, including cultural, can be defined as a system of laws, regulatory measures, specific actions and funding priorities in a particular area (sector) implemented by public authorities. The main lever of public policy is legislation. Not surprisingly, public policy discussions tend to be about laws and resource allocation. Regardless of the content of cultural policy and the attitude to culture in general, public authorities and administrations have at their disposal a set of tools for the formulation and implementation of this policy. In fact, these tools are the common tools that governments use in any field.

Key words: state cultural policy, legal support, legal regulation, independent Ukraine, culture, legislative base, normative-legal documents, the Law of Ukraine, legal acts.

Культурний потенціал суспільства є тим ресурсом, який здатний забезпечити успішність реалізації реформ, виступити запорукою національної консолідації та безпеки. На жаль, в середовищі вітчизняної управлінської та політичної еліти продовжує домінувати ставлення до культури за принципом «залишковості» і «другорядності». Тому одним із пріоритетних завдань

державної культурної політики в умовах подолання соціально-економічної кризи стоїть завдання формування якісно нової культурної політики, здатної зберегти єдність суспільства в умовах цієї кризи через забезпечення доступу широких верств населення до культурних цінностей. Формування такої політики не можливе без створення стратегічних документів, які б визначали